

ВСТУПНЕ СЛОВО ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

Шановні автори та читачі нашого журналу!

За майже чотири роки загальнополітичний, навчальний, науковий, науково-популярний фаховий журнал «Політичне життя» перетворився у майданчик для наукового обміну та плідної співпраці вітчизняних і зарубіжних вчених-політологів, міжнародників, юристів експертів-практиків та молодих науковців. Результати досліджень та наукові розвідки, що публікуються у журналі, завжди носять прикладний характер у частині актуальних питань соціально-політичної реальності та сучасного політичного дискурсу. Цей випуск журналу присвячено Міжнародному форуму соціальної дії «Захист прав дітей під час окупації та збройних конфліктів», який відбувся на базі Донецького національного університету імені Василя Стуса 1 червня 2019 р. у Міжнародний день захисту дітей.

Форум був організований за підтримки Міністерства родини, праці та соціальної політики Польщі, Польсько-українського «Форуму партнерства» при Міністерствах закордонних справ Польщі та України, Вінницької обласної державної адміністрації та Вінницької міської ради, Espresso.TV та зібрав усіх, хто свідомий того, що тільки об'єднавши свої позиції та зусилля, можна захистити дітей від найстрашнішого – війни.

Донецький національний університет імені Василя Стуса не випадково був обраний місцем проведення заходу. Університет, котрий був врятований дітьми – студентами, які зробили свідомий вибір на користь України в 2014 році – не міг стояти осторонь захисту прав дітей на освіту, правдиву інформацію, безпеку, піклування та право жити у вільній незалежній Україні.

Понад 150 учасників з 20 вітчизняних та міжнародних інституцій шести країн світу: закладів вищої освіти, медіа, органів влади, спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні, Міжнародного комітету Червоного Хреста в Україні, посольств, консульств, низки правозахисних та громадських організацій обговорювали та шукали шляхи вирішення актуальних проблем життя внутрішньопереміщених осіб та осіб, які перебувають на тимчасово окупованих територіях та у зонах бойових конфліктів.

Незважаючи на низку міжнародних правових актів, що регулюють дотримання та захист прав дітей, саме діти є найбільш вразливими членами суспільства. Залишається неврегульованою та невирішеною повною мірою проблема забезпечення права на безпечне життя дітей, на піклування, на доступ до інформації. Діти повинні мати право на вільне висловлення своїх думок, розмовляти рідною мовою та знати і вільно пишатися своєю культурою, сповідувати свою релігію. Наразі ці та низка інших прав на непідконтрольній Україні території грубо порушуються, а наслідки негативного інформаційного впливу на дітей можуть стати для України критичними. Зокрема цілеспрямована зміна акцентів у вихованні та навчанні дітей на окупованій території, що спрямована на інтеграцію до російського цивілізаційного простору, у поєднанні з антиукраїнською пропагандою культивує ворожість до України та українства, західноєвропейських демократичних цінностей. Це значно ускладнює майбутню реінтеграцію Донбасу після завершення конфлікту та порушує цілу низку прав, закріплених у Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 р.

З початку війни, за 5 повних років, державні владні інститути не напрацювали цілеспрямовану програму підтримки вимушено переміщених ЗВО, дієвої системи захисту прав дітей під час окупації та збройного конфлікту на Сході, стратегії подолання проблем економічного, соціального та культурного характеру і реінтеграції до України непідконтрольних територій та громадян, що на них проживають. Наразі відсутня цілісна скоординована соціальна політика відносно захисту прав дітей на окупованих територіях. Хоча інституції громадянського суспільства та міжнародні неурядові організації намагаються привернути увагу до цієї проблеми та надати інформаційну і методичну допомогу, на сучасному етапі організаційні засади роботи із дітьми з числа внутрішньо переміщених осіб якісно не покращилися. Натомість низка бюрократичних процедур, пов'язаних із отриманням відповідного статусу та безперешкодною реалізацією дитиною своїх прав і можливостей, лише ускладнюють виконання обов'язків щодо дітей, які перебувають у зоні воєнних дій.

Нормативна база України щодо забезпечення прав дітей на окупованих територіях та під час збройних конфліктів потребує суттєвого удосконалення, оскільки їх статус окреслено в загальних рисах, без реального змістовного наповнення. У 2014 р. прийнято Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», норми якого містять лише загальні, недеталізовані положення щодо соціально-правового захисту дітей під час збройного конфлікту.

Вирішення проблеми потребує комплексного підходу та злагодженої взаємодії держави з міжнародними партнерами, відповідними неурядовими організаціями та іншими складовими частинами громадянського суспільства. Важливим кроком у налагодженні конструктивного діалогу між ними став Міжнародний форум соціальної дії «Захист прав дітей під час окупації та збройних конфліктів». Спільними зусиллями було напрацьовано низку комплексних рекомендацій для вітчизняних та міжнародних установ, організацій та владних інституцій щодо: забезпечення реалізації права на освіту для внутрішньо переміщених осіб; вирішення проблем інформаційно-психологічного впливу на дітей, які знаходяться в умовах окупації та збройних конфліктів; захисту прав дітей на окупованих територіях; налагодження майбутнього процесу управління постконфліктними територіями (див. стор. 86-93 журналу).

Академічна спільнота як свідомо та ініціативна частина громадянського суспільства не може залишатися осторонь, вона повинна використати свій експертно-науковий потенціал для практичної реалізації окреслених рекомендацій. Матеріали збірника представляють напрацювання вітчизняних науковців щодо вирішення проблем залучення дітей до збройних конфліктів у якості безпосередніх учасників; психосоціальної реабілітації дітей, які перебувають у зоні воєнних дій і збройних конфліктів, та дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів; вивчення міжнародного досвіду та можливостей його застосування в українських реаліях.

Щиро сподіваюсь, що своєю науковою, дослідницькою, інформаційною, видавничою, комунікаційною та соціально корисною діяльністю ми і надалі сприятимемо налагодженню конструктивного діалогу та обміну думками між науковими школами України та світу, забезпечуючи тим самим розвиток вітчизняної політичної науки та становлення громадянського суспільства в Україні.

Тетяна Нагорняк
головний редактор журналу «Політичне життя»,
доктор політичних наук, професор,
проректор ДонНУ імені Василя Стуса.